

Олена Ярошинська,
*к. пед. н., доцент, докторант Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

ФОРМУВАННЯ ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ПЕДАГОГІЦІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Успішний розвиток системи вітчизняної освіти нерозривно пов'язаний з врахуванням динаміки соціально-культурних змін, що відбуваються як в Україні, так і за її межами. Зовнішні зміни, які прийнято називати цивілізаційними процесами, створюють умови для переходу на якісно новий щабель розвитку освітньо-виховної системи України, шляхом долучення до європейського освітнього досвіду, водночас, спонукають до проведення аналітичних досліджень кращих надбань української педагогічної науки. Непересічною постаттю якої є Василь Олександрович Сухомлинський.

Широкий спектр актуальних проблем, висвітлених у педагогічних працях та втілених у практичну діяльність В. О. Сухомлинським, вивчався багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Проблемі гуманістичної педагогіки педагога присвячені дослідження М. Я. Антонця, М. В. Богуславського, А. М. Богуш, М. С. Вашуленка, Еріки Гартман, В. Г. Кузя, Л. С. Бондар, В. Ф. Деркач, І. А. Зязюна, Дугласа Ларша, М. І. Мухіна, В. В. Радула, О. М. Пехоти, Н. С. Побірченко, Лі Цзихуа, О. Я. Савченко, О. В. Сухомлинської, В. Л. Федяєвої, М. Д. Ярмаченка та ін.

Така наукова рефлексія педагогічних ідей не проста забаганка і тут доцільно послатися на самого В. О. Сухомлинського, «без глибокого аналізу того, що створено й досягнуто в минулому, без постійного осмислення теоретичної спадщини немислима науково-дослідна робота взагалі, в дослідженні ж проблеми виховання всебічно розвиненої особистості ігнорування історичного аспекту привело б до дилетантства» [3, с. 62].

Педагогічні ідеї та знахідки В. О. Сухомлинського, розвиток ним гуманістичної педагогіки не лише спричинили світоглядний переворот і

педагогічну дискусію, але й актуалізували проблему педагогічного використання виховного потенціалу середовища, зміну типу педагогічної реальності через привнесення в її структуру ціннісного виміру. Великий педагог не лише створив дієву виховну систему, але і зміг гармонізувати виховний вплив соціальних інститутів на дитину у с. Павлиш, тобто створив цілісне виховне середовище на практиці. Це зумовило об'єктивну потребу у здійсненні аналізу емпіричного досвіду розбудови цілісного виховного середовища, який можна транслювати у практику сьогодення. Тому, у даній статі, ми зацентруємо увагу до деяких аспектів формування виховного середовища у педагогіці В. О. Сухомлинського.

Педагог зазначав: «Мистецтво виховання полягає в тому, щоб виховували не тільки людські відносини, не тільки приклад і слово старших, не стільки традиції, що дбайливо зберігаються в колективі, а й речі – матеріальні і духовні цінності. Виховання середовищем, обстановкою, створеною самими учнями, речами, що збагачують духовне життя колективу, – це, на наш погляд, одна з найтонших сфер педагогічного процесу» [4, с. 89].

Сучасний дослідник Малиношевський Р. В. на основі теоретичного аналізу науково-педагогічного доробку В. О. Сухомлинського зробив висновок про те, що формування цілісного виховного середовища дитини як раціонального педагогічно доцільного конструкту відбувалося в Павлиській школі на чітко простежуваних соціально-педагогічних засадах [2, с. 11].

Даним дослідником встановлено, що системоутворювальним фактором формування цілісного виховного середовища у В. Сухомлинського стало стратегічне цілепокладання – усвідомлене формування соціально-ціннісної ідеї та подальше її втілення у процесі виховної діяльності, сенс якого полягав у продукуванні та трансляції засадничої виховної мети в різні соціальні інституції, що створило необхідні підстави для подальшої їх інтеграції в єдине системне ціле. Такою засадничою виховною метою стала ідея формування гармонійної особистості як виховного ідеалу [2, с. 11].

За В. О. Сухомлинським, фундаментальним стрижнем, навколо якого

інтегруються сутнісні ознаки гармонійної особистості, визначальним компонентом цієї гармонії є моральність; всебічний розвиток людини – «це створення індивідуального людського багатства, яке поєднує в собі високі ідейні переконання, моральні якості, естетичні цінності, культуру матеріальних та духовних потреб». Навколо спільної цілі-мети об'єднуються всі учасники виховного процесу, структурні елементи цілісного виховного середовища.

Також, аналіз науково-педагогічних публікацій відомого педагога переконливо засвідчив, що інтегруючою умовою у процесі розбудови цілісного виховного середовища стала особистість учителя як посередника між дитиною і соціумом, який поєднує субкультури дітей та дорослих. Така диспозиція, значимий соціальний статус та авторитет дають йому змогу ефективно активізувати громаду у вирішенні різних соціально-педагогічних проблем, ініціювати соціокультурні трансформації, забезпечувати функцію соціального контролю громади за вчинками і поведінкою дітей, їх успішністю та особистісними досягненнями [2, с. 15].

Павлиський педагог, мислитель і вчений усе своє творче життя працював над вихованням кожного вчителя і педагогічного колективу. Він добивався права цілком самостійно добирати вчителів і найвищу оцінку давав тим, у яких любов до дітей поєднувалася із творчим інтересом до науки. А також прагнув, щоб учитель мав певну трудову прихильність, був майстром у тій чи іншій трудовій діяльності, міг керувати одним, двома чи кількома дитячими колективами, забезпечуючи багатогранне духовне життя вихованців. Надавав великого значення і тому, скільки в колективі чоловіків і жінок, чи забезпечується рівновага, правильне виховання хлопчиків і юнаків, яким, крім порад і повчань, потрібна чоловіча, батьківська рука. Керуючись інтересами справи, дбав, щоб кожний учитель забезпечував високий рівень викладання предмета і виховання дітей.

Василь Олександрович Сухомлинський своєю новаторською педагогічною діяльністю, рівнем інтелекту, загальною і педагогічною культурою, громадянською позицією, духовністю, дивовижною працьовитістю,

організованістю та відповідальністю, а також відкритістю, доступністю, мав великий вплив на розвиток творчого педагогічного потенціалу колективу і вчителів. Як майстер, він чітко і безпомилково визначав перспективний розвиток вчителя, складові його індивідуальної творчої лабораторії [1, с. 27].

Сучасна школа прагне стати багаторівневою, варіативною й багатопрофільною освітньою установою, що дає можливість отримати кожному повний спектр освітніх послуг, сформувати гідного громадянина та творчу і мобільну в сучасних умовах особистість. Застосування ідей формування цілісного виховного середовища відомого педагога можуть стати основою для розвитку загальноосвітнього закладу, що відповідає вимогам сьогодення.

Список використаних джерел

1. Калініченко Н. А. Василь Сухомлинський про відповідальність керівника школи за розвиток творчого потенціалу вчителя / Н. А. Калініченко // Збірник наукових праць Полтавського педагогічного університету ім. В. Г. Короленка. – Випуск 5 (44). – Серія «Педагогічні науки» – 2005. – С. 26–32.

2. Малиношевський Р. В. Соціально-педагогічні засади формування цілісного виховного середовища дитини у педагогічній спадщині В. Сухомлинського : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Руслан Васильович Малиношевський. – К., 2011. – 20 с.

3. Сухомлинский В. А. Проблемы воспитания всесторонне развитой личности / В. А. Сухомлинский // Избр. произвед. в 5 т. – К. : «Радянська школа», 1979 – Т.1. – С. 57–218.

4. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа. Розмова з молодим директором. / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в 5-ти т. – К. : «Радянська школа», 1976. – Т. 4. – 640 с.